
СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ У ФОКУСІ СОЦІОЛОГІЇ

УДК 316.346.32-053.6

DOI [https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2\(46\).22](https://doi.org/10.32840/cpu2219-8741/2021.2(46).22)

Я. В. Зоська

доктор соціологічних наук, професор
професор кафедри філософії та соціології
e-mail: zoskayana@gmail.com, ORCID: 0000-0003-0407-1407
Маріупольський державний університет
пр. Будівельників, 129а, м. Маріуполь, Україна, 87500

Д. А. Матюхін

кандидат соціологічних наук
e-mail: matuhin.dmytro@gmail.com, ORCID: 0000-0002-0711-003X

А. Г. Стадник

кандидат соціологічних наук
доцент кафедри соціології та соціальної роботи
e-mail: a.g.stadnyk@gmail.com, ORCID: 0000-0003-2986-9765
Класичний приватний університет
вул. Жуковського 70б, м. Запоріжжя, Україна, 69002

О. Ф. Ванюшина

кандидат філософських наук, доцент
доцент кафедри психології
e-mail: Olena.vaniushyna@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2686-2026
Київський національний торговельно-економічний університет
вул. Кіото, 19, м. Київ, Україна, 02156

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНО-ПРОСТОРОВИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ РЕГІОНУ НА ВІДТВОРЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ ПРАКТИК МОЛОДІ

Мета дослідження – розкрити специфіку впливу соціального простору регіону на конструювання різних форм соціальних практик у молодіжному середовищі.

Методологія дослідження. Методологічну основу становлять загальнонаукові методи пізнання соціальних явищ і процесів та соціологічні методи отримання емпіричних даних. У ході дослідження використано такі методи: логіко-історичного, структурно-функціонального й порівняльного аналізу – для виявлення етапів еволюційного розвитку наукових підходів до трактування концепту «соціальна практика» в соціологічній науці та сучасного його інтерпретування.

Результати. Розкрито концептуальний зміст поняття «регіон» у контексті формування й відтворення соціальних практик локальних спільнот. Визначено, що соціологічна інтерпретація поняття «регіон» пов'язана, насамперед, з його просторовою сутністю: 1) у концепціях класичного соціологічного періоду просторова детермінанта регіону домінує, причому особливу увагу приділяють соціальним характеристикам регіону як території й соціальним спільнотам у локальному середовищі, позиціям і статусам індивідів у соціальному просторі регіону та інтегральній ролі соціального простору регіону у формуванні й відтворенні соціальних практик регіональної спільноти; 2) у сучасній зарубіжній соціології соціальний простір регіону пов'язують зі спільними моделями соціальної поведінки й соціальних практик, сформованістю регіональної ідентичності.

Новизна. Удосконалено визначення регіону як соціально-територіальної спільноти, онтогенетично локалізованої в соціальному просторі, якій притаманна певна специфічна конфігурація етнокультурних ідентичностей, спільність економічних умов та соціальної організації,

схожість відтворювальних соціальних практик, інституціоналізація яких відбувається за умови сформованості регіональної ідентичності територіальної спільноти.

Практичне значення полягає в тому, що сформульовані висновки мають цінність для подальшого дослідження чинників і механізмів інституціоналізації соціальних практик сучасної молоді в умовах трансформації українського суспільства та в контексті особливостей регіонального розвитку.

Ключові слова: соціальні практики, молодь, регіон, соціальний простір регіону, регіональна ідентичність, стиль життя.

I. Вступ

Сучасний світ переживає системну трансформацію, що розгортається одночасно в багатьох вимірах (економічному, політичному, геополітичному, технологічному, соціальному й культурному), яку пов'язують з інтенсифікацією в кінці ХХ ст. процесів глобалізації. Відповідно зазнають докорінного переосмислення та трансформації панівна соціальна модель розвитку суспільства, технології управління ним та його структурування. Сучасна концепція створення та реалізації різноманітних соціальних практик передбачає врахування контекстності середовища, яку в сучасній соціологічній науці відображено поняттям «регіон». Так, у межах соціологічної концепції структурації Е. Гідденса, відзначаючи просторову іманентність практик, зауважує: той факт, що практика існує в просторі, дає підстави сформулювати ідею «локалу» – фізичного регіону, який структурується практиками та слугує для їх просторової систематизації [5].

II. Постановка завдання та методи дослідження

Мета статті – розкрити специфіку впливу соціального простору регіону на конструювання різних форм соціальних практик у молодіжному середовищі.

Методологічну основу дослідження становлять загальнонаукові методи пізнання соціальних явищ і процесів та соціологічні методи отримання емпіричних даних. У ході дослідження використано такі методи: *логіко-історичного, структурно-функціонального й порівняльного аналізу* – для виявлення етапів еволюційного розвитку наукових підходів до трактування концепту «соціальна практика» в соціологічній науці та сучасного його інтерпретування.

III. Результати

Спробуємо розкрити коцептуальний зміст поняття «регіон» у контексті формування й відтворення соціальних практик локальних спільнот (зокрема молоді). Так, найбільше поняття регіону розкрито в економічній науці. Зокрема, М. Некрасов, досліджуючи регіон, розглядав його як велику територію країни з більш-менш однорідними природними умовами й характерним напрямом розвитку продуктивних сил на основі поєднання комплексу природних ресурсів з відповідною матеріально-технічною базою, виробничою та соціальною інфраструктурою [18, с. 29]. Водночас В. Поповкін характеризує регіон як територіальну частину народного господарства країни, якій органічно притаманні географічна цілісність та економічна спільність [20]. О. Тищенко вважає, що при визначенні сутності регіону необхідно враховувати три обставини: регіон – це територіальне явище, тому територіальна ознака має бути відображена в ньому як базова; регіон – частина цілісної соціальної та адміністративної системи, тому має володіти їх основними рисами, хоча й не зводиться до них; регіон повинен володіти замкненим відтворювальним циклом і певною економічною специфікою та формами її прояву [23, с. 13]. Європейський парламент пропонує таке визначення: «регіон – це територіальна цілісність, яка розглядається з географічної точки зору, або чітко окреслена територіальна організація, де населення має специфічну ідентичність, яка направлена на стимулювання та розвиток культурної, економічної та соціальної сфери» [24, с. 203].

У контексті міждисциплінарних досліджень наукові дефініції регіону є більш різноманітними, ніж у суто економічному підході, що зумовлено широким спектром критеріїв і характерних ознак.

Так, С. Маковський виділяє чотири основні підходи до визначення сутності поняття «регіон»: нормативний, аналітичний, динамічний і синтетичний [14, с. 38–39]. У межах нормативного підходу регіон розглядають, перш за все, як одиницю адміністративно-територіального або статистично-планового поділу держави, що є оптимальним вирішенням проблем управління територією та локальною соціальною спільнотою. Причому, на думку В. Андерсена, термінологічне різноманіття, що пов'язане з територіальним аспектом суспільного відтворення, не має великого значення [1, с. 32], тому що регіон розглядають як територію, що визначається політичним рішенням державної влади.

На відміну від нормативного підходу, аналітичний підхід до вибору тлумачення категорії «регіон» заснований на функціональних критеріях. Аналітичний підхід не віддає пріоритетного значення політичній практиці та адміністративним кордонам як чинникам визначення природи феномену регіону й конфігурації конкретних регіонів. У межах такої концепції регіон розуміють як об'єкт наукового аналізу, що надає змогу вивчати різні особливості просторового поділу території. На думку І. Белобородової, поняття «регіон» «не зводиться і не обмежується сучасними адміністративними кордонами, які самі не раз зазнавали змін. Тому одним із способів оптимізації регіональної політики може стати розробка історико-культурного та/або історико-етнографічного підходу при проведенні районування, що дозволяє виокремити найбільш глибокі (архетипові)

складові у формуванні регіону» [2, с. 211]. У межах аналітичного підходу виокремлюють соціокультурні особливості просторової сутності регіону.

Динамічний підхід розглядає регіон у термінах руху, еволюції, змін. Так, один з провідних сучасних прибічників такого підходу – М. Кітінг вбачає в понятті регіону важливу динамічну складову. Зазначаючи, що деякі аспекти політичних, економічних та управлінських процесів стають «відірваними від території», він констатує паралельну «ретериторіалізацію економічної, політичної та соціальної активності». За М. Кітінгом, постійно виникають нові форми регіоналізму й регіонів, що є продуктом «декомпозиції та рекомпозиції територіальних рамок суспільного життя, змін у державі, в ринкових відносинах і міжнародному контексті» [26, с. 11]. Автори, що дотримуються динамічного підходу, констатують багатовимірність систем, у межах яких існують різні аспекти простору (економіка, географія, політика, культура, свідомість тощо) та визначають регіон як продукт взаємодій усіх цих систем на цей момент часу.

Близьким до цього бачення є синтетичний підхід, який поєднує (або принаймні намагається поєднати) у собі різні аспекти всіх вищезгаданих підходів. Метою цього є «реконструкція» поняття «регіон», що «було втрачене» внаслідок деуніверсалізації визначень та розуміння регіону. Методика синтезу полягає в спробі об'єднати розуміння регіону, вироблене географією («регіон як простір дії») і політичною наукою («регіон як об'єктна і/або суб'єктна одиниця дії»). Прикладом реалізації синтетичного підходу шляхом дефініції може слугувати визначення, дане П. Шмітт-Егнером: «Регіон – це просторова часткова одиниця середнього розміру і проміжного (посередницького) характеру, чий матеріальний субстрат заснований на території». При цьому регіон визначається такими параметрами, як простір, розмір, функція і територія [27, с. 181]. Із цієї позицією перегукується думка В. Дергачова, який тлумачить регіон як місцеву трансформацію природно-географічних, геополітичних, гео економічних та інших ознак, інтегрованих у динаміці спільним соціокультурним кодом [6, с. 51].

В. Малиновський виокремив такі методологічні критерії визначення поняття «регіон» [15, с. 165]: 1) територіальний – регіон як територіально-просторова одиниця (Б. Хорєв, Ф. Кожурін, В. Сігов, М. Чумаченко); 2) політичний – регіон як сфера політичного простору, що відрізняється особливою політичною організацією або (та) наявністю особливого політичного інтересу (В. Ребкало, Л. Шкляр); 3) адміністративний – регіон як управлінська система, наділена відповідною компетенцією (М. Глазирін, І. Котляров, А. Липко, К. Миско); 4) економічний – регіон як територіально-спеціалізована, адміністративно окреслена частина економіки країни, що характеризується єдністю та цілісністю відтворюваних процесів і управління (В. Воротін); 5) соціальний – регіон як соціально-територіальна спільнота, для якої характерні локалізація єдиних суспільних відносин, соціальна спільність людей (Я. Щепанський); регіон як співтовариство людей із виробленими впродовж тривалої історичної еволюції механізмами відтворення, груповою ідентичністю, правовими та етичними нормами (В. Литвин); 6) культурно-етнічний критерій – регіон як частина території країни з певними відмінностями природно-кліматичних умов життєдіяльності, історії етнічного складу населення, мови, культури, релігії та інших факторів, що в процесі взаємодії набувають інтегративного, системного характеру й відображають своєрідність цієї території (Я. Верменич, М. Пірен, С. Саханенко).

Л. Мельничук зауважує, що в сучасних теоріях регіон досліджують як багатофункціональну та багатоаспектну систему в контексті чотирьох найбільш поширених парадигм: регіон-квазідержавна, регіон-квазікорпорація, регіон-ринок та регіон-соціум. Якщо перших три підходи є економічними, то розгляд регіону як соціуму висуває на перший план відтворення соціального життя та розвиток системи розселення, під яким вітчизняні науковці пропонують розуміти діяльне спілкування людей (соціальних верств, груп), що живуть на певній території, ідентифікують себе через внутрішню сумісність як цілісне системне утворення, формують і реалізують свій потенціал у різних видах діяльності [16, с. 61].

Варто зауважити, що за всієї різноманітності підходів до трактування поняття регіону дослідники вказують, насамперед, на його просторову сутність, що набуло наукової ваги в соціологічних інтерпретаціях категорії «регіон». Саме соціологія регіонів, як зазначає І. Кононов, стає тією «теорією середнього рівня», завдяки якій поглиблюватиметься загальне розуміння простору в соціології [9, с. 57–78]. Зміщення дослідницької уваги у сферу просторових уявлень привело до якісно нового розуміння регіону та спільноти, яка проживає в його межах. Група та регіон набувають рис «колективної суб'єктності» (регіонального співтовариства) [17, с. 7]. Водночас формується нове регіональне світосприйняття, коли для регіону характерна чітка локалізація: як території, як субспільноти і як ідентифікаційної системи. Саме в контексті просторового розуміння феномену регіону викликає інтерес вивчення праць класиків соціології, зокрема на особливу увагу заслуговують теоретичні ідеї П. Бурдьє, Е. Дюркгейма, Г. Зіммеля, Т. Парсонса, П. Сорокіна, Ю. Хабермаса.

«Проблему простору Е. Дюркгейм формулює як проблему соціального простору, який розглядає як елемент соціальної структури» [7]. За визначенням ученого, соціальний простір має бути диференційованим і розподіленим, причому організованим соціокультурно, а уявлення про простір і його структуру спільні для всіх членів суспільства, оскільки вони входять до однієї соціальної або цивілізаційної цілісності. «Водночас Г. Зіммель розглядає основні якості простору

як форми, які враховуються у формуваннях спільного життя» [8]. Простір виступає як феномен у різних модусах, причому сам соціальний простір стає одночасно і простором примусу, і простором свободи, і простором творчості. Існують деякі якості простору, які дозволяють відчути солідарність із ним, тобто саме територія може стати центром ідентичності локалізованої соціальної спільноти. Свого часу П. Сорокін розглядав проблему соціального простору з позиції концепції соціальної мобільності, де позиція людини в соціальному просторі визначається шляхом фіксування сукупності зв'язків з усіма групами населення та всередині кожної із цих груп [22].

У контексті аналізу соціального простору виникає необхідність відзначити підхід Т. Парсонса до цієї проблематики. Він вводить поняття територіальності, зауважуючи, що просторове або територіальне розміщення – це один із співвідносних атрибутів біологічного існування, тому не існує жодних конкретних дій, що не відбувалися би в просторі [19]. «Просторове розміщення вказує на те, в якому специфічному аспекті певний об'єкт перебуває або розташовується в просторі щодо інших об'єктів (регіональний статус). Кожна соціальна група, кожна спільнота повинна займати окреме місце в просторі суспільства. Позиція Т. Парсонса має особливе значення з тієї причини, що його центральною категорією є регіон, який у системному аналізі концептуалізується як підсистема суспільства. Будучи автономною підсистемою, що самоорганізовується, певною «живою клітиною» соціуму, регіон становить інтегративне ядро соціальної системи, відтворюючи себе та енергетично підтримуючи суспільство» [19].

П. Бурдьє звернув увагу соціології на різнобічний аналіз просторових феноменів у суспільному житті. Згідно з його теорією, соціальний простір є амбівалентним, що передбачає наявність у ньому двох складових: фізичного та символічного простору [4]. Він навіть намагається їх розмежувати: фізичний простір визначається за взаємними зовнішніми сторонами частин, що його утворюють, а соціальний простір – за взаємовиключенням (або відмінністю) позицій, що його утворюють. У П. Бурдьє фізичний простір є соціальною конструкцією та проєкцією соціального простору, соціальною структурою в об'єктивованому стані, об'єктивацією та натуралізацією минулих та діючих соціальних відносин.

Таким чином, у концепціях класичного соціологічного періоду просторова детермінанта регіону домінує, причому особливу увагу приділяють соціальним характеристикам регіону як території й соціальним спільнотам у локальному середовищі, позиціям і статусам індивідів у соціальному просторі регіону. Підкреслюючи соціокультурний чинник в оформленні регіональної локальності, дослідники приділяють увагу інтегральній ролі соціального простору регіону у формуванні та відтворенні соціальних практик регіональної спільноти.

У сучасній зарубіжній соціології при аналізі специфіки територіальної організації соціального простору, на відміну від класичного періоду, поняття «регіон» набуває значного поширення (Б. Андерсон, Е. Гідденс, М. Кітінг, Е. Томпсон, Е. Хюрелл та ін.). «Так, Е. Хюрелл вказує, що регіон – це природний, органічний принцип територіальної організації соціальних, політичних, економічних та культурних аспектів життєдіяльності людських товариств» [25, с. 333]. «М. Кітінг термін “регіон” співвідносить з поняттям простору» [26]. Регіон, згідно з його теорією, виступає місцем перетину різних просторів, зокрема: територіального, політичного, соціального, економічного, функціонального, інституційного, екологічного та інформаційного. Будь-який регіон володіє низкою спільних для всіх регіонів характеристик, таких як наявність території, регіональної спільноти, економічної інфраструктури та політичних інститутів. Причому формування регіону та регіональної спільноти як невід'ємної умови його існування неможливе без розгляду регіональної ідентичності, яка включає емоційну прив'язаність до певного регіону, відчуття близькості та спорідненості з ним. Адже місце (територія) відіграє важливу роль у формуванні ідентичності, оскільки цей процес має внутрішній (триває у свідомості індивіда) та зовнішній (виявляється в системі соціальних практик індивідів) виміри.

Регіон як соціально-територіальну спільноту трактує М. Лапін, спосіб дослідження якого він вбачає у формуванні соціокультурного портрета того чи іншого регіону з метою ефективнішого вивчення теоретичних та практичних аспектів його формування й функціонування. Дослідник пропонує два підходи до вивчення регіонів – загальнотеоретичний і конкретно-практичний [13, с. 25–26]. З позиції першого підходу регіон розглядають як історично сформовану на певній території спільноту, якій притаманна сукупність етнокультурних ідентичностей, спільність економічних умов та соціальної організації тощо. Регіон виконує функції, аналогічні суспільним, а водночас і специфічні, які відрізняють його від інших. З позиції другого підходу (конкретно-практичного) – як територіальну одиницю політико-адміністративної, економічної та соціокультурної структури держави.

В українській соціологічній думці домінує підхід до розуміння регіону як певного простору, що має територіальну закріпленість. Так, у працях І. Кононова подано таке визначення: «Регіон – основна субнаціональна територіальна одиниця індустріальних та інформаційних суспільств, що пов'язана з існуванням особливих територіальних спільнот, які формуються з локалізацією кластеру практик при освоєнні своєрідних геотериторій» [9, с. 54].

Останніми роками для вивчення соціологічною наукою регіону характерне збільшення ознак, які враховують у дослідницькій практиці. Називають сім складових (підсистем) регіону: фізико-географічну, економічну, політико-адміністративну, етнічну, соціокультурну, правову й політичну.

Тобто регіон набуває характеристик, притаманних соціуму в цілому. Актуальним є питання оформлення чи інституціоналізації регіону. Г. Коржов [12, с.111–112] виділяє чотири етапи: територіальне оформлення (ідеться про регіоналізацію повсякденних практик, які формують межі регіону); символічне оформлення регіону, що передбачає закріплення сукупності символів, які асоціюються з регіоном (назва, місцева мова, пам'ятки архітектури, видатні люди тощо); інституціоналізація (формування органів самоврядування, неурядових об'єднань, освітніх закладів, а також неофіційних повсякденних соціальних практик інституціоналізованого характеру, таких як стиль життя, моделі поведінки); формування регіональної ідентичності як результату постійного процесу інституціоналізації та трансформацій.

Використовуючи праксеологічні засади сучасної соціології, М. Бірюкова зазначає, що сучасний регіон – це середовище або поле, яке вбирає в себе певний соціальний простір і характеризується такими специфічними якостями: 1) диссипативність (заохочення самоорганізації та соціального партнерства); 2) інтегрованість (взаємодія підсистемних елементів регіону призводить до появи нових якостей регіональної системи); 3) відкритість (можливість вільних взаємодій з іншими регіонами й територіальними утвореннями при деякій замкнутості внутрішньорегіональних відносин); 4) самоврядування (форма реалізації територіальних інтересів регіону та джерело самоорганізації всієї регіональної системи); 5) комунікативність (визначає ефективність регіонального управління); 6) нарощування соціального капіталу (визначає та відбиває рівень потенціалу, ресурсів і практик регіону, що реалізуються); 7) розвиток і зміцнення внутрішньорегіональних соціальних мереж [3, с. 24–27].

Серед основних функціональних особливостей регіону як соціального простору сучасні українські дослідники визначають, наприклад: 1) функцію життєзабезпечення, що передбачає використання ресурсів території та людського потенціалу її жителів для забезпечення порядку й цілісності регіону; 2) інтегральну функцію регіону стосовно індивіда, яка забезпечує формування сукупності норм і цінностей, правил та зразків поведінки, притаманних більшості мешканців регіону; 3) функцію диференціації, яка реалізується через соціально-професійну й статусно-престижну структуру населення конкретного регіону; 4) регулятивну функцію, яка виступає як синтез координації та контролю з боку органів влади й самоврядування, завдяки чому підтримується соціальний порядок у регіоні [21, с. 166]. Та ж М. Бірюкова виділяє два основні підходи до виявлення ролі регіону: 1) соціально орієнтований, відповідно до якого регіон є, передусім, інструментом держави, використовуваним для формування певного соціального замовлення; 2) середовищевідтворювальний, за якого домінує погляд на регіон як на середовище забезпечення можливостей для самореалізації особистості та інших соціальних суб'єктів [2, с. 24–27]. До соціальних функцій регіону зазвичай зараховують такі: соціально-економічну, соціально-політичну (що забезпечує соціальний контроль, соціальну мобільність, стійкість розвитку суспільства і його підпорядкованість загальноцивілізаційним процесам); функцію розвитку духовного життя суспільства (розвиток культури, трансляція духовної спадщини); функцію соціального захисту; урбаністичну, демографічну; екологічну; управління тощо. Особливо відзначимо важливу з погляду організації соціальних практик функцію відтворювання середовища. Вона тісно переплітається з поняттям структуризації (*structuration*), яку ввів до соціологічного дискурсу Е. Гідденс, що означає взаємну залежність людської діяльності й соціальної структури [5]. Тобто ця функція виступає як процес організації гармонійно організованого поля.

Таким чином, у межах цього дослідження під регіоном будемо розуміти адміністративно-соціально-територіальну спільноту (соціальний простір), якій притаманна сукупність етнокультурних ідентичностей, спільність економічних умов та соціальної організації, схожість відтворювальних соціальних практик, інституціоналізація яких відбувається за умови сформованості регіональної ідентичності територіальної спільноти.

Українське суспільство є поліетнічним та мультикультурним, і ця обставина приховує велику кількість ризиків. У цьому сенсі на особливу увагу заслуговують відносини між регіонами. В Україні вони об'єднані в складну регіональну систему. У ній існують різноманітні зв'язки, серед яких найголовнішими є такі: а) центр – регіони; б) між полюсами регіональної системи; в) між близькими за різними параметрами регіонами, що утворюють своєрідні кластери; г) між регіональною системою та гітерландами [11, с. 133].

Україні притаманна значна регіональна гетерогенність. Її регіони відрізняються в природному, економічному, соціальному та культурному аспектах. Регіональний поділ України – результат багатовікової історії, адже різні її землі входили до складу різних державних утворень. Унаслідок дії всієї сукупності факторів масова свідомість мешканців України теж має регіональну специфіку. З урахуванням факторів формування масової свідомості київськими соціологами в нашій країні було виділено 11 регіонів: Київ, Північний (Київська, Чернігівська й Житомирська області), Північно-Західний (Волинська, Рівненська та Хмельницька області), Західний або Галичина (Львівська, Івано-Франківська й Тернопільська області), Південно-Західний (Чернівецька та Закарпатська області), Центральний (Черкаська, Полтавська, Вінницька та Кіровоградська області), Північно-Східний (Харківська й Сумська області), Східний або Донбас (Донецька та Луганська області), Південно-Східний (Дніпропетровська та Запорізька області), Південний (Одеська, Миколаївська й Херсонська області) та Автономна Республіка Крим. Цей сучасний поділ у

певних аспектах збігається, а в певних розходиться з традиційним історичним розподілом українських етнічних земель на Донбас, Слобожанщину, Київщину, Сіверщину, Поділля, Волинь, Буковину, Галичину, Закарпаття, Лемківщину, Надсяння, Холмщину та Підляшшя [10]. Історичні землі України із соціального погляду є багатомірні спільноти зі стійкою трансляцією соціальної інформації. Унаслідок цього вони продукують своєрідну регіональну ідентичність своїх мешканців. Отже, вивчення регіональних спільнот України є дослідженням колективних «Ми», що склалися в її землях. Варто зауважити, що в Україні навряд чи існує єдина загальнонаціональна ідея, яка б могла об'єднати всі регіони, враховуючи їхню специфіку.

IV. Висновки

Отже, регіон – поняття соціально-історичне: він формується завдяки взаємодії процесів самоорганізації та організаційних заходів з боку держави. Унаслідок самоорганізаційних процесів формуються регіональні спільноти з їхніми регіональними ідентичностями, які співіснують з іншими ідентичностями, визначаючи поведінку, орієнтири й соціальні практики різних соціальних груп, серед яких молодь у сучасних умовах соціальних трансформацій відтворює соціальні практики під впливом як локальних (регіональних) чинників, так і чинників, пов'язаних із глобалізацією. Молодь у процесі соціалізації перебуває на перехресті дії численних чинників – від глобальних, цивілізаційних, загальнолюдських до суто місцевих (хуторянських, містечкових). Відповідно її соціальні практики зумовлені тим спектром тенденцій, який відкривають соціально-просторові можливості на всіх рівнях. Проведений теоретичний аналіз щодо інтеграційного впливу регіону свідчить, що його особливості не губляться на тлі загальнонаціональних чи навіть глобальних, зумовлюючи специфіку формування та перебігу молодіжних практик у всіх сферах життя: трудовій, дозвіллевій, споживчій, політичній, культурній тощо.

Список використаної літератури

1. Андерсен В. Проблеми регіоналізації України: теорія, практика, перспективи (на прикладі Одеського регіону). *Розвиток України в регіональній перспективі: політичні, економічні, соціальні проблеми регіоналізації*: конфер. укр. випускників програм наук. стажування у США: виступи учасників та дискусія (25–27 травня 2001 р.) / відп. ред. О. Гарань. Київ: Стило, 2002. С. 31–48.
2. Белобородова И. Н. Региональная идентичность как фактор формирования социально-территориальной общности: этнокультурный подход к определению исследовательского поля (на примере Русского Севера). *Региональное самосознание как фактор формирования политической культуры в России*: матер. семинара (Тверь, 5–7 марта 1999 г.) / под ред. М. В. Ильина, И. М. Бусыгиной. Москва: МОНФ: ИЦНиУП, 1999. С. 208–232.
3. Бірюкова М. В. Апгрейд поняття «регіон»: пошук соціологічних вимірів. *Розвиток сучасного українського суспільства: соціологічний та політологічний виміри*: матер. Міжнар. наук-практ. конф. (м. Харків, 11–12 листопада 2015 р.). Харків: ФОП Бровін О. В., 2015. С. 24–27.
4. Бурдые П. Начала. Choses dites / пер. с фр. Н. А. Шматко. Москва: Socio-Logos, 1994. 288 с.
5. Гидденс Э. Устройство общества: очерк теории и структуризации / пер. с англ. И. Тюрина. Москва: Академический проект, 2003. 528 с.
6. Дергачев В. А., Вардомский Л. Б. Регионоведение: учебник. Москва: ЮНИТИ-ДАНА, 2004. 464 с.
7. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод социологии / общ. ред. А. Б. Гофмана. Москва, 1991. 576 с.
8. Зиммель Г. Социальная дифференциация: социологические и психологические исследования. *Избранное*. Москва: Юристъ, 1996. Т. 2. Созерцание жизни. 450 с.
9. Кононов І. Соціологія і проблеми просторової організації суспільства. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. 2004. № 4. С. 57–78.
10. Кононов І. Ф. Етнос. Цінності. Комунікація (Донбас в етнокультурних координатах України): монографія. Луганськ: Альма-матер, 2000. 493 с.
11. Кононов І. Ф. Регіональні авто- та гетеростереотипи Донбасу і Галичини: їх значення в проектах націєбудівництва в Україні. *Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства*. 2014. Вип. 20. С. 133–142.
12. Коржов Г. О. Регіональні ідентичності та перспективи інтеграції українського суспільства. *Наукові студії Львівського соціологічного Форуму «Традиції та інновації в соціології»*: зб. наук. пр. Дрогобич: Посвіт, 2009. С. 109–115.
13. Лапин Н. И. Регион, его статус и функции в российском обществе: теоретико-методологические основы исследования. *Социологические исследования*. 2006. № 8. С. 25–44.
14. Маковський С. О. «Регіон», «регіоналізм», «регіоналізація» в європейському контексті: у пошуку оптимальної наукової дефініції. *Актуальні проблеми міжнародних відносин*. 2014. Вип. 118. Ч. I. С. 35–50.
15. Малиновський В. Концептуалізація поняття «регіон». *Вісник Національної академії державного управління*. 2012. Вип. 4. С. 163–170.
16. Мельничук Л. Соціальний розвиток регіонів як об'єкт управлінського впливу: термінологічний аналіз. *Ефективність державного управління*: зб. наук. пр. 2015. Вип. 43. С. 58–64.

17. Нагорна Л. П. Регіональна ідентичність: український контекст. Київ: ІПІЕНД імені І. Ф. Кураса, 2008. 405 с.
18. Некрасов Н. Н. Региональная экономика: теория, проблемы, методы. Москва: Экономика, 1978. 344 с.
19. Парсонс Т. Система координат действия и общая теория системы действия: культура, личность и место социальных систем. *Американская социология* / под ред. В. И. Добренёва. Москва, 1994. С. 448–468.
20. Поповкін В. А. Регіонально-цілісний підхід в економіці. Київ: Наукова думка, 1993. 210 с.
21. Сидор І. І. Регіон як предмет соціологічної рефлексії. *Вісник Львівського університету. Серія соціологічна*. 2011. Вип. 5. С. 161–168.
22. Сорокин П. А. Человек. Цивилизация. Общество / общ. ред., сост. и предисл. А. Ю. Согомонов. Москва: Политиздат, 1992. 543 с.
23. Тищенко А. Н., Кизим Н.А., Кубах А. И., Давыскина Е. В. Экономический потенциал региона: анализ, оценка, диагностика: монография. Харьков: ИНЖЕК, 2005. 176 с.
24. Фадеев О. В. Особливості реалізації регіональної політики в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2004. № 4. С. 201–205.
25. Hurrell A. Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics. *Review of International Studies*. 1995. Vol. 21. P. 333.
26. Keating M. Is There a Regional Level of Government in Europe? *Regions in Europe* / edited by P. le Galesand, C. Lequesne. London: Routledge, 1998. P. 11–29.
27. Schmitt-Egner P. The Concept of «Region»: Theoretical and Methodological Notes on Its Reconstruction. *European Integration*. 2002. Vol. 24. № 3. P. 179–200.

References

1. Andersen, V. (2002). Problemi regionalizatsii Ukraïni: teoriya, praktika, perspektivi (na prikladi Odes'kogo regionu) [Problems of regionalization of Ukraine: theory, practice, prospects (on the example of the Odessa region)]. *Rozvitok Ukraïni v regional'nii perspektivi: politichni, ekonomichni, sotsial'ni problemi regionalizatsii*: konf. ukr. vipusnikiv program nauk. stazhuvannya u SSHa [Development of Ukraine in the regional perspective: political, economic, social problems of regionalization]. Kïiv: Stilos [in Ukraine].
2. Beloborodova, I. N. (1999). Regional'naya identichnost' kak faktor formirovaniya sotsial'no-territorial'noi obshchnosti: etnokul'turnyi podkhod k opredeleniyu issledovatel'skogo polya (na primere Russkogo Severa) [Regional identity as a factor in the formation of socio-territorial community: an ethnocultural approach to defining the research field (on the example of the Russian North)]. *Regional'noe samosoznanie kak faktor formirovaniya politicheskoi kul'tury v Rossii*: materialy seminar [Regional self-consciousness as a factor in the formation of political culture in Russia]. Moskva: MONF: ITsNiUP [in Russian].
3. Biryukova, M. V. (2015). Apgreid ponyattya «region»: poshuk sotsiologichnikh vimiriv [Upgrade of the concept of «region»: the search for sociological dimensions]. *Rozvitok suchasnogo ukraïns'kogo suspil'stva: sotsiologichnii ta politologichnii vimiri*: materialy Mizhnar. nauk-prakt. konf. [Development of modern Ukrainian society: sociological and political science dimensions, Proceedings of the International Scientific and Practical Conference]. Kharkiv: FOP Brovin O. V. [in Ukraine].
4. Burd'e, P. (1994). Nachala [Beginnings]. Choses dites. Moskva: Socio-Logos [in Russian].
5. Giddens, E. (2003). Ustroenie obshchestva: ocherk teorii i strukturatsii [The structure of society: an essay on theory and structure]. Moskva: Akademicheskii proekt [in Russian].
6. Dergachev, V. A., & Vardomskii, L. B. (2004). Regionovedenie [Regional Studies]. Moskva: YuNI-TI-DANA [in Russian].
7. Dyurkgeim, E. (1991). O razdelenii obshchestvennogo truda. Metod sotsiologii [On the division of social labor. Method of sociology]. Moskva [in Russian].
8. Zimmel', G. (1996). Sotsial'naya differentsiatsiya: sotsiologicheskie i psikhologicheskie issledovaniya [Social differentiation: sociological and psychological research]. Izbrannoe. Moskva: Yurist" [in Russian].
9. Kononov, I. (2004). Sotsiologiya i problemi prostorovoï organizatsii suspil'stva [Sociology and problems of spatial organization of society]. *Sotsiologiya: teoriya, metodi, marketing*, 4, 57–78 [in Ukraine].
10. Kononov, I. F. (2000). Etnos. Tsinnosti. Komunikatsiya (Donbas v etnokul'turnikh koordinatakh Ukraïni) [Values. Communication (Donbass in ethnocultural coordinates of Ukraine)]. Lugans'k: Al'ma-mater [in Ukraine].
11. Kononov, I. F. (2014). Regional'ni avto- ta geterostereotipi Donbasu i Galichini: ìkh znachennya v proektakh natsiebudivnitstva v Ukraïni [Regional auto and heterostereotypes of Donbass and Galicia: their importance in nation-building projects in Ukraine]. *Metodologiya, teoriya ta praktika sotsiologichnogo analizu suchasnogo suspil'stva*, 20, 133–142 [in Ukraine].
12. Korzhov, G. O. (2009). Regional'ni identichnosti ta perspektivi integratsii ukraïns'kogo suspil'stva [Regional identities and prospects for the integration of Ukrainian society]. *Naukovi studii*

- L'vivs'kogo sotsiologichnogo Forumu «Traditsii ta innovatsii v sotsiologii»*: zb. nauk. pr. Drohobich: Posvit [in Ukraine].
13. Lapin, N. I. (2006). Region, ego status i funktsii v rossiiskomo bshchestve: teoretiko-metodologicheskie osnovy issledovaniya [Region, its status and functions in the Russian society: theoretical and methodological bases of research]. *Sotsiologicheskie issledovaniya*, 8, 25–44 [in Ukraine].
 14. Makovskii, S. O. (2014). «Region», «regionalizm», «regionalizatsiya» v evropeiskomu konteksti: u poshuku optimal'noi naukovoï definitsii ["Region", "regionalism", "regionalization" in the European context: in search of the optimal scientific definition]. *Aktual'ni problemi mizhnarodnikh vidnosin*, 118, 35–50 [in Ukraine].
 15. Malinovskii, V. (2012). Kontseptualizatsiya ponyattya «region» [Conceptualization of the concept of "region"]. *Visnik Natsional'noi akademii derzhavnogo upravlinnya*, 4, 163–170 [in Ukraine].
 16. Mel'nychuk, L. (2015). Sotsial'nii rozvitok regioniv yak ob'ekt upravlinskogo vplivu: terminologichnii analiz [Social development of regions as an object of managerial influence: terminological analysis]. *Efektivnist' derzhavnogo upravlinnya*: zb. nauk. pr., 43, 58–64 [in Ukraine].
 17. Nagorna, L. P. (2008). Regional'na identichnist': ukrains'kii kontekst [Regional identity: the Ukrainian context]. Kii'v: IPIEND imeni I. F. Kurasa [in Ukraine].
 18. Nekrasov, N. N. (1978). Regional'naya ekonomika: teoriya, problemy, metody [Regional economy: theory, problems, methods]. Moskva: Ekonomika [in Russian].
 19. Parsons, T. (1994). Sistema koordinat deistviya i obshchaya teoriya sistemy deistviya: kul'tura, lichnost' i mesto sotsial'nykh system [The coordinate system of action and the general theory of the system of action: culture, personality and place of social systems]. *Amerikanskaya sotsiologiya*. Moskva [in Russian].
 20. Popovkin, V. A. (1993). Regional'no-tsilisnii pidkhid v ekonomitsi [Regional-holistic approach to economics]. Kii'v: Naukova dumka [in Ukraine].
 21. Sidor, I. I. (2011). Region yak predmet sotsiologichnoi refleksii [Region as a subject of sociological reflection]. *Visnik L'vivs'kogo universitetu. Seriya sotsiologichna*, 5, 161–168 [in Ukraine].
 22. Sorokin, P. A. (1992). Chelovek. Tsvivilizatsiya. Obshchestvo [Man. Civilization. Society]. Moskva: Politizdat [in Russian].
 23. Tishchenko, A. N., Kizim N. A., Kubakh A. I., Davyskina E. V. (2005). Ekonomicheskii potentsial regiona: analiz, otsenka, diagnostika [Economic potential of the region: analysis, evaluation, diagnosis]. Khar'kov: INZhEK [in Ukraine].
 24. Fadeev, O. V. (2004). Osoblivosti realizatsii regional'noi politiki v Ukraïni [Features of the implementation of regional policy in Ukraine]. *Mekhanizm reguluyuvannya ekonomiki*, 4, 201–205 [in Ukraine].
 25. Hurrell, A. (1995). Explaining the Resurgence of Regionalism in World Politics. *Review of International Studies*, 21, 333 [in English].
 26. Keating, M. (1998). Is There a Regional Level of Government in Europe? Regions in Europe. London: Routledge [in English].
 27. Schmitt-Egner, P. (2002). The Concept of «Region»: Theoretical and Methodological Notes on Its Reconstruction. *European Integration*, 24, 3, 179–200 [in English].

Стаття надійшла до редакції 28.04.2021.

Received 28.04.2021.

Zoska Ya., Matyukhin D., Stadnyk A., Vanyushina O. The Influence of Social-Spatial Features of the Region on the Reproduction of Social Practices of Youth

The aim of the study. Investigate the specifics of the impact of the social space of the region on the construction of various forms of social practices in the youth environment.

Research methodology. The methodological basis is general scientific methods of cognition of social phenomena and processes, and sociological methods of obtaining empirical data. The following methods were used in the study: logical-historical, structural-functional and comparative analysis – to identify stages of evolutionary development of scientific approaches to the interpretation of the «social practice» concept in sociological science and its modern interpretation.

Results. The conceptual meaning of the «region» concept in the context of formation and reproduction of social practices of local communities is revealed. It is determined that the sociological interpretation of the «region» concept is associated primarily with its spatial essence: 1) in the concepts of the classical sociological period the spatial determinant of the region dominates, with special attention to social characteristics of the region as a territory and social communities in a local environment, the positions and status of individuals in the social space of the region and the integral role of the social space of the region in the formation and reproduction of social practices of the regional community; 2) in modern foreign sociology, the social space of the region is associated with common models of social behavior and social practices, the formation of regional identity.

Novelty. The article improved the definition of the region as a socio-territorial community, ontogenetically localized in the social space, which is characterized by a specific configuration of

ethnocultural identities, common economic conditions and social organization, similarity of reproducible social practices, institutionalization of which occurs on condition of the formedness of regional identity of territorial community.

Practical meaning is that the formulated conclusions are valuable for further study of factors and mechanisms of institutionalization of social practices of modern youth in the transformation of Ukrainian society and in the context of regional development.

Key words: social practices, youth, region, social space of the region, regional identity, lifestyle.

Зоська Я. В., Матюхин Д. А., Стадник А. Г., Ванюшина Е. Ф. Влияние социально-пространственных особенностей региона на воспроизведение социальных практик молодежи

Цель исследования – рассмотреть специфику влияния социального пространства региона на конструирование различных форм социальных практик в молодежной среде.

Методология исследования. Методологическую основу составляют общенаучные методы познания социальных явлений и процессов и социологические методы получения эмпирических данных. В ходе исследования использованы следующие методы: логико-исторического, структурно-функционального и сравнительного анализа – для выявления этапов эволюционного развития научных подходов к трактовке концепта «социальная практика» в социологической науке и современной его интерпретации.

Результаты. Раскрыто концептуальное содержание понятия «регион» в контексте формирования и воспроизводства социальных практик локальных сообществ. Определено, что социологическая интерпретация понятия «регион» связана прежде всего с его пространственной сущностью: 1) в концепциях классического социологического периода пространственная детерминанта региона доминирует, причем особое внимание уделяется социальным характеристикам региона как территории и социальным сообществам в локальной среде, позициям и статусам индивидов в социальном пространстве региона и интегральной роли социального пространства региона в формировании и воспроизводстве социальных практик регионального сообщества; 2) в современной зарубежной социологии социальное пространство региона связывают с общими моделями социального поведения и социальных практик, сформированностью региональной идентичности.

Новизна. Усовершенствовано определение региона как социально-территориальной общности, онтогенетически локализованной в социальном пространстве, которой присуща определенная специфическая конфигурация этнокультурных идентичностей, общность экономических условий и социальной организации, сходство воспроизводственных социальных практик, институционализация которых происходит при сформированности региональной идентичности территориальной общности.

Практическое значение заключается в том, что сформулированные выводы имеют ценность для дальнейшего исследования факторов и механизмов институционализации социальных практик современной молодежи в условиях трансформации украинского общества и в контексте особенностей регионального развития.

Ключевые слова: социальные практики, молодежь, регион, социальное пространство региона, региональная идентичность, стиль жизни.